

TILAME

Harflar imlosi. Asos va qo'shimchalar imlosi

O'qituvchi: Ruzikulova G. F.

Harflar imlosi:

unlilar imlosi

undoshlar imlosi

UNLILAR IMLOSI

TILAME

Yangi imlo qoidalarida unli harflarning yozilishiga keng o'rinn ajratilgan.

A a harfi *savol, zamon, bahor* so'zlarida «o» kabi aytilsa ham har vaqt «a» yoziladi.

O o harfi boshqa tillardan kirgan quyidagi so'zlarda «a» singari talaffuz etiladi, biroq hamisha «o» yoziladi:

kollej, monitoring, dekoratsiya, omonim, okulist va h.k.

Shuningdek, o ba'zan o'kabi aytilishi ham mumkin, lekin baribir «o» yozilaveradi: *tonna, noyabr, boks, tort* va h.k.

ii

ii harfi bilan, *bilim*, *til*, *tilak*, *har xil*, *qism* kabi so’zlarda qisqa aytiladi va «j» yoziladi, *badiiy*, *ommaviy*, *Lutfiy singari* so’zlarda «i» cho’ziq aytiladi, lekin doimo «iy» yoziladi.

Uu

Uu harfi *yutuq*, *butun*, *tovuq*, *sovuq*, *sovun* kabi so’zlarda «i»ga monand talaffuz etilsa-da, qoidaga binoan «u» yoziladi.

O'o' harfi o'zbek, o 'Ika, o'simlik kabi so'zlarda old qator, o'rta-keng, lablangan unli tovushni ifodalash uchun yoziladi.

E e harfi e'lon, ehtirom, fe'l, bermoq, meros, mone, tole, kofe kabi so'zlarda old qator, o'rta-keng, lablanmagan unli tovushni ifodalash uchun yoziladi:

TILAME

«е», «ё», «ю», «я»
harflari yangi alifboda
quyidagicha yoziladi:

e: yetti, yetmish, yetim;
yo: yolg'iz, yomon, yong'oq; yu:
yulduz, yumshoq, yumuq. ya: yakka,
yangi, yaroqsiz.

TIIAME

UNDOSHLAR IMLOSI

«B» tovushi *borib, javob, hisob, bob, xitob* kabi so’zlarda «*p*», *qibla, tobla* so’zlarida «*v*» tarzida aytilsa ham «*b*» yoziladi.

Avtomat, avtobus, avtomobil kabi so’zlarda «*v*» tovushi «*f*» tarzida tallafuz qilinsa-da, doimo «*v*» yoziladi.

Fursat, fizika, fabrika, fahm-farosat, fasl singari so’zlarda «*f*» tovushi «*p*» kabi aytildi, lekin asliga muvofiq ravishda har doim «*f*» yoziladi.

*Iztirob, tuzsiz, bo'zchi so'zlarida «z» tovushi «s»
kabi aytiladi, biroq hamisha asliga mos ravishda
«z»voziladi.*

*Obod, ozod, faryod, tadbir, tadqiqot kabi so'zlarda
«d» tovushi «t » tarzida aytilsa-da, har vaqt
«d»yoziladi.*

*J j harfi jon, jahon, juma, g'ijjak, vaj so'zlarida til
oldi, jarangli, portlovchi «j», jurnal, ajdar, garaj,
tiraj so'zlarida esa til oldi, jarangli, sirg'aluvchi «dj»
undosh tovushini ifodalash uchun yoziladi.*

*Sh sh harfi shahar, shimol,
shoshmoq, osh, bosh kabi
so'zlarda til oldi, jarangsiz,
sirg'aluvchi tovushni ifodalash
uchun yoziladi. Sh harfi ikki
tovushni ifodalasa, oraga
tutuq belgisi qo'yiladi: Is'hoq,
as'hob kabi.*

*Ch ch harfi chumoli,
choy, achchiq, soch kabi
so'zlarda til oldi,
jarangsiz, qorishiq
undosh tovushni
ifodalash uchun
yoziladi.*

TIIAME

R r harfi *rahmat, rahm, diyor;*

L l harfi *lola, bol, olmoq; N n* harfi *non, ona, osmon;*

G g harfi *gul, ega, eg; Kk* harfi *kam, ikki, tok;*

Y y harfi *yetti, yuz, dunyo, toy; Ng ng* harfi *ko'ngil,*

tong, ong; Q q harfi *qizil, oq, aql; G' g'* harfi *g'oz,*

og'a, tog'; X x harfi *xalq, axborot, baxt;*

H h harfi *hamma, hosil, ehson, isloh* kabi
so'zlardagi muayyan tovushlarni ifodalash uchun
yoziladi.

TIIAME

Farzand, band, poyezd so'zlaridagi «d» undoshi, go'sht, past, artist so'zlaridagi, «t» undoshi talaffuzda tushib qolsa ham yozuvda doimo ifodalanadi.

Xuddi shuningdek, metall, kilovatt, kongress kabi so'zlar oxiridagi qo'sh undoshlardan biri talaffuzda tushirilib qoldirilsa ham yozuvda hamisha ifodalanadi.

Tutuq belgisi a'lo, ta'lim, e'lon, she'r, fe'l kabi so'zlarda unlidan keyin kelib, uning cho'ziqroq aytilishini ta'minlaydi.

*Mo'jiza, mo'tadil,
mo'tabar kabi
so'zlarda o'unlisi
cho'ziqroq
aytiladi, lekin
tutuq belgisi
qo'yilmaydi.*

*San'at, in'om,
mas'uł kabi
so'zlarda unlidan
oldin qo'yilib,
uning undosh
tovushdan ajratib
aytilishini
ta'minlaydi.*

ASOS VA QO'SHIMCHALAR IMLOSI

TILAME

a unlisi bilan tugagan fe'llarga *-v*, *-q*, *-qi* qo'shimchalari qo'shilganda *a* unlisi *o* aytiladi va shunday yoziladi: sayla — saylov, qayna — qaynoq, sayra — sayroqi.
Shuningdek, *o'qi* — *o'quvchi*, *sovi* — *sovuz*, *to'qi* — *to'quvchi* so'zlarida *i* unlisi *u* ga aylanishi mumkin.

TILAME

K k harfi bilan tugagan so‘zlarga egalik qo‘sishimchasi qo‘silsa, ular *g* va *g’* ga aylanadi: *yurak* — *yuragi*, *bilak* — *bilagim*, *tilak* — *tilagim*; *buloq* — *bulog’im*, *quloq* — *qulog’ing*, *qishloq* — *qishlog’i* kabi. *Erki*, *ishtiroki*, *huquqi*, *ravnaqi* singari so‘zlarda bunday holat kuzatilmaydi.

TIIAME

Singil, o'rin, ko'ngil, og'il, shahar kabi sozlarga
egalik qo'shimchasi, *qayir, ayir* so'zlariga
nisbat yasovchi qo'shimcha, *ikki, olti, yetti*
so'zlariga jamlovchi son hosil qiluvchi
qo'shimcha qo'shilsa, asosda **tovush tushishi**
hodisasi ro'y beradi.

TILAME

U, shu, o'sha kabi olmoshlarga -da, -dan, -day, -dagi, -dosh, -cha qo'shimchalari qo'shilsa, bitta n orttiriladi, aksincha, men, sen olmoshlariga -ni va -ning qo'shimchalari qo'shilsa, bitta n tushirib qoldiriladi: bunda, shundan, o'shancha, meni, sening kabi.

*U, shu, o'sha kabi olmoshlarga -da, -dan,
-day, -dagi, -dosh, -cha qo'shimchalari
qo'shilsa, bitta n orttiriladi, aksincha,
men, sen olmoshlariga -ni va -ning
qo'shimchalari qo'shilsa, bitta n tushirib
qoldiriladi: bunda, shundan, o'shancha,
meni, sening kabi.*

-boz, -bon qo'shimchalari -
vos, -von kabi aytilsa-da,
doimo asl shakli bo'yicha
yoziladi: *dorvoz, bog'bon*
kabi.

-dir nisbat yasovchi qo'shimchasi jarangli undosh bilan tugagan bir bo'g'inli so'zlarga qo'shiladi: *yondir, bordir, quvdir* kabi (kel so'zi bundan mustasno), qolgan o'rirlarda **-tir** shaklida aytiladi va shunday yoziladi: *ektir, quyultir, kestir* kabi.

TIIAME

-ga, -gacha, -gach, -guncha, -gani, -gudek, -gan, -gin, -gina qo'shimchalari uch xil aytiladi va yoziladi *ertaga, ertagacha, borgach, borguncha, borgudek, borgan; eshikka, eshikkacha, chiqqach, chiqquncha, chiqqani* kabi.

Eslatma: bargga, pedagogga, bug'ga, sog'ga, og'gan, sig'guncha so'zlari bunga kirmaydi.

**E'TIBORINGIZ
UCHUN RAHMAT!**